

The Project Gutenberg eBook of Cinematografo, by Jose Maria Rivera

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Cinematografo

Author: Jose Maria Rivera

Release date: July 16, 2005 [EBook #16311]
Most recently updated: December 12, 2020

Language: Tagalog

Credits: Produced by Tamiko I. Camacho, Jerome Espinosa Baladad,
Pilar Somoza and PG Distributed Proofreaders from page
scans provided by University of Michigan.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CINEMATOGRAFO ***

!!!CINEMATOGRAFO...!!!

DULANG TAGALOG

na may

Isang Yugto, at Dalawang Kuwadro.

Tugma ni

JOSÉ MARIA RIVERA

Tugtugin ni

Mtro. GAVINO CARLUEN.

MAYNILA
1920

ALAY

Sa mga tapat at matalik na kaibigang

José E. Canseco,

Salvador Kabigting

at Ramón Farolan.

Boong puso,

ANG KUMATHA.

TALAN NG NILALAMAN

UNANG KUWADRO. ¡¡SUKAT NA ANG CINE....!!

<u>Tagpo I.</u>	Si D. TIBURCIO lamang.
<u>Tagpo II.</u>	Si D. TIBURCIO at si BRUNO
<u>Tagpo III.</u>	Si BRUNO at si MARTINA lamang.
<u>Tagpo IV.</u>	Si BRUNO lamang.
<u>Tagpo V.</u>	Si ANGELING lamang
<u>Tagpo VI.</u>	Si ANGELING at si BALTAZARA.
<u>Tagpo VII.</u>	Sila din at si BRUNO.
<u>Tagpo VIII.</u>	Ang mga dati at ang mga bagong dating.

IKALAWANG KUWADRO. ¡TAYO NA SA CINE....!

<u>Tagpo I.</u>	Coro ng mga BABAE at LALAKE.
<u>Tagpo II.</u>	Ang TINDERA at si PELI
<u>Tagpo III.</u>	Sila din, at sina LUISITO at MARCOS.
<u>Tagpo IV.</u>	Sila din, at ang mga bagong dating.
<u>Tagpo V.</u>	Sila din at ang PULIS.
<u>Tagpo VI.</u>	Si ANGELING at si LUISITO.
<u>Tagpo VII.</u>	Si MARCOS at si LUISITO
<u>Tagpo VIII.</u>	Tio BESTRE at si BETENG.
<u>Tagpo IX.</u>	Si TIA MARTINA at si MARTA
<u>Tagpo X.</u>	Si D. TIBURCIO, pagkatapos si BRUNO at si MARTINA.
<u>Tagpo XI.</u>	Ang PULIS lamang
<u>Huling Tagpo.</u>	Si ANGELING at si LUISITO.

MGA KUROKURO

¡CINEMATOGRAFO!

ANG PAGKAMANGDUDULA NI RIVERA

SI PEPE M.a RIVERA

Comentario de Jose G. Reyes

UN TRIUNFO DE RIVERA

Parang Liham na Bukas

Comentario de Alitaptap

MGA TAO NG DULANG ITO.

TIBURCIO	G. Eusebio Gabriel
BALTAZARA	Gg. Felisa Buenaventura
ANGELING	Bb. Juanita Angeles
LUISITONG Makaw	G. Alfredo Ratia
BRUNO	G. Joaquin Gavino
MARTINA	Gg. Ildefonsa Alianza
TIO BESTRE	G. Eusebio Constantino
TIA MARTINA	Gg. Antonia del Rosario
MATEA	Bb. Natividad Nonato
BETENG	G. Gregorio L. Lopez
MARCOS	G. Pedro Mariano
PELI	Batang Fortunato Rafael
PULIS	G. José Suarez
TENDERA	Gg. Mercedes Nonato

Koro ng Lalake at Babae.

PANAHONG PINANGYARIHAN: Kasalukuyan.

*Ang dulang ito ay itinanghal ng kaunaunahan sa Dulaang Rizal ng **Gran Compania de Zarzuela Tagala** ng dramaturgong Severino Reyes, noong ika 1.0 ng Hunyo ng 1918, at nagkamit ng di kakaunting papuri.*

UNANG KUWADRO.

Páhiná 5

¡¡SUKAT NA ANG CINE....!!

BUGTONG NA YUGTO

Kabuoan ng isang bahay na may mainam na mga palamuti. Pinto sa gitna ng kabahayan na naghahatid sa ibang mga banghay ng bahay.—Dalawang bintana sa siping ng pintuan.—Sa kanan at kaliwa, ay mga silid na hindi mangyayaring makita ng mga nanonood.—Hapon.

Pag-aañgat ng Tabing, ay makikita si D. TIBURCIO na, nakaupo sa isang tabureteng mesedora, at bumabasa ng isang pahayagan.

Tagpo I.

Si D. TIBURCIO lamang.

D. Tib:— ¡Sussssssss....! Sa lahat ng araw na isinasal ng init, ay lumabis naman ang araw na ito. At, sa kalabisan, ay kaunti, na tuloy akong masagasaan ng trambya, dahil sa hilong umabot sa akin. (Saglit na hihinto.) Salamat na lamang, at ang nangyare sa akin ay nakita pala ng

isang mahabagin, at kung hindi ... marahil ay kinidlatan na ako! (Hihinto) Talaga na yatang ang Maynilang ito, ay magiging sa m̃ga manġanġalakal na lamang! Diwa'y ang Maynilang ito'y magiging tahanan na lamang ñ m̃ga taong mapuputi, dahil na ... munting kibot, ang m̃ga makapangyarihan ay nagtatakda ñ m̃ga kautusang.... halos ay makalunod na sa m̃ga mahihirap. At, kung sakali namang, ang isa ay nakaririwasa; may bahay na sarile, walang patid namang utos ang ibibigay. Nariyan ang kailanġang papintahan umano ang bahay o kaya'y palagyan ñ gayon o ganitong m̃ga ... ;Sussssssss ...na buhay ñ buhay na ito!! (Hihinto ñ matagal) Ang araw na magamit ñ patuluyan ang "aeroplano", ay bibile ako agad, ñ upang maligtas na lamang sa m̃ga ganyang kautusan. Kung sa himpapawid na ba ako nagtitira, ay ano pang amillaramiento ang babayaran, ni bahay na papintahan pa o kaya'y uupahang "ventilador"? Nġuni't, ipagpatuloy ko ñga ang pagbasa sa pahayagang ito, at ñ matalos ang m̃ga balitang dala niya. (Muling babasahin ang pahayagang tanġan: Babasa) "Sakaling sa loob ñ pitong taon, ay maipakita ñ Bayang Pilipino ang kaniyang kakayahan sa pagsasarile, ay ipagkakaloob sa kaniya ñ bayang Amerikano ang ganap na paglaya." (Hihinto.) ;Salamat sa Dios, at kung papalarin ang bill na ito ni Mr. Jones, ay makikita ko pa ang paglaya ñ Pilipinas! ;Maanong totohanin na ang panġakong ito ñ Bayang Amerika! (Titigil sumandali, at pagkatapos ay mapapalundag: Babasahin) "Pangkat ñ m̃ga nakawan". ;Pangkat ñ m̃ga nakawan? ;Di yata? (Babasahin) "Kagabing magiika 12 at 1 ñ madaling-araw, ay pinanhik ñ m̃ga magnanakaw, ang bahay ñ tagapanġasiwa ñ aming pahayagan, at matapos na mabuksan ang lahat ñ m̃ga taguan ng damit, ay nanġa-kadala ang m̃ga naturang magnanakaw ñ m̃ga hiyas at pagaari ñ taga pamahala namin, na umaabot sa halagang tatlong libong piso. Ang nakawang nabanggit, kahi't ginawa ñ m̃ga kampon ni Kako sa isang daang hayag, ay hindi man lamang nabalitaan ñ m̃ga nagtatanod sa ating m̃ga lansanġan. (Lalo pang gulilat) ;Dios ko! ;;Dios ko!! Anong salot ito na gumagala at naghahari dito? ;Ito baga ang katunayan ñ sinabi ñ ilang ginoo na kabutihan ñ pamamalakad? ;Nasaan ang katiwasayang binibili ñ m̃ga mamamayang nagbabayad ñ di kakaunting kuwalta sa pamamagitan ñ m̃ga "contribuciones" at "amillaramientos"? ;Mabuti na ang nangyayari! ;Nagkakaroon ñ m̃ga nakawan, haranġan at patayan ñ.... hindi man lamang natatalos ñ m̃ga pulis at "secreta". (Hihinto ñ matagal) Sinasabi ko na ñga ba, at ang paglipana ñgayon ñ m̃ga kabalbalang ito, ay, galing sa m̃ga nagkalat na babasahing natutungkol kay Nick Carter. Ang m̃ga cineng iyan na walang ibang idinudulot sa m̃ga nagsisipanood kundi ang m̃ga nakawang sistema Zigomar at ang halikan. Wala, ito ang siyang totoo. At dahil sa bagay na ito, buhat ñgayon ang m̃ga cineng iyan, ay hindi na makikinabang sa akin, kahi't na isang kusing man lamang!..... (Tatawag) ;Bruno!... Brunooooo ...! (Lalabas si BRUNO.)

Páhiná 6

Páhiná 7

Tagpo II.

Si D. TIBURCIO at si BRUNO

Bru:— (Buhat sa loob) ;;;Pooooooooo.....!!!

Tib:— Halika.

Bru:— (Lalapit na pakimi) Pagutusan po.

Tib:— Lumapit ka, torpe!

Bru:— (Lalapit ñ payuko, tulad ñ karaniwang gawin ñ m̃ga taga lalawigan, lalo na ang ilang tagabukid.) ;Pagutusan po, siñor!

Tib:— (Tataban siya sa isang taynġa.) ;Torpe, halika't may sasabihin ako sa iyo. (Sisipain sa kaliwang pigi)

Bru:— ;Naku....! ;;Naku pooo....!! Malabis po pala naman kayong makapagsalita, ah ... Talo pa po ninyo si kabisang Umeng doon sa amin na, munting kibot, ay..... ;;;Naku.....!!!

Tib:— (Anyong sisipa uli.) ;Naka ano, ha?

Bru:— Nakatawa po't,....nagbibigay ñ kuwalta!

Tib:— (Sa sarili) May hayop ang katawan nito. (Harap.) Siya, lumapit ka, at may iutos ako sa iyo.

Bru:— (Sa sarile.) ;Bibigyan kaya ako ñ kuwalta? (Harap.) Turan po ñ aking panġinon.

Tib:— Huwag mong lilimutin, ha?

Bru:— (Patulala) ;Ang alin po? (Sa sarili) ;Ang isinipa kaya niya?

Tib:— Ang iutos ko sa iyo.

Bru:— Aba, umasa po kayong hindi. (Sa sarile) Ang akala ko'y kung ano na ang kaniyang ipa-aala-ala sa akin ah. Akala ko'y, ang sipa na....

Tib:— Dingin mo. Buhat ñgayon, pagkatugtog na pagkatugtog sa ating orasang malaki ñ ika

Páhiná 8

pito at kalahati n̄g gabi ay...

Bru:— Naku, pan̄ginoon ko, ¿paano po ang pagtugtog n̄g ating orasan, sa matagal na po siyang namamahingang kaparis n̄g orasan sa Santa Cruz?

Tib:— (Sa sarile) May katwiran. (Hayag) Totoo n̄ga. Kung gayon, ang gawin mo'y, ganito. Pagtugtog n̄g orasan n̄g sambahan dito sa atin, ay ilalapat mong mabuti ang pintuan, at huwag mong bubuksan kahi't na kan̄gino. ¿Narin̄gig mo ba?

Páhiná 9

Bru:— Opo.

Tib:— Nalalaman na daw nito. Hale n̄ga, tignan ko kung tunay na nalalaman mo na, ang aking inihabilin sa iyo. Dale, sabihin mo: ¿Ano ang iyong gagawin mamaya, pagkatugtog n̄g ika pito at kalahati n̄g gabi?

Bru:— (Patulalang sasagot) Ma....ma....ma maya pu ba?

Tib:— Oo, mamayang maka 7:30 p.m.

Bru:— (Sa sarile) Para din akong ikakasal n̄gayon ah! Sinusulit pa ako. (Hayag) Mamaya pong ika pito at kalahati, ay ... (Waring magiisip sumandali) ay, di, bubuksan ko po ang lahat n̄g pintuan.

Tib:— (Patalak.) Nakita mo na, ang sinalibat na ito n̄g isang kallang.... (Duduhapan̄gin si Bruno at tatadyakan.) Naku, ang hayop na ito, ah, paghindi kita pinatay ...!

Bru:— Mangyari po'y, sinabi ninyong ika pito at kalahati p.m.

Tib:— ¿Eh, ano n̄gayon?

Bru:— Aba, ang sabi po ni Ñora Sara sa akin, n̄g minsan pong itinanong ko sa kanila kung ano ang kahulugan n̄g p.m. na malimit kong makita sa m̄ga anyaya, ay sinabi po nila sa akin na ang kahulugan daw po'y....

Tib:— ¿Ano? ¿Ano daw ang kahulugan?

Bru:— Eh, magbukas daw po n̄g pinto.

Tib:— (Sa sarile) ¡Que atrocidad! (Hayag) Pareho na kayo sa pagka lin̄gas n̄g iyong Ñora Sara. (Galit) Kung ang lahat n̄g maglingkod sa akin ay gaya mong m̄ga bruto, ay hindi malayong magkaroon tuloy ako n̄g tisis galopante.

Bru:— (Pagkarin̄gig ni Bruno sa sinabing bruto ni D. Tib. ay iiyak n̄g ubos lakas.) ¡¡Inaku, Dios ko po, inakuuuuu!

Páhiná 10

Tib:— Aba, at bakit ganiyan na ang n̄galn̄gal mo?

Bru:— Mangyari po'y...(Iiyak n̄g lalong malakas) Mangyari po'y ... tinawag ninyo ako n̄g bruto, eh, Bruno po naman itong n̄galan ko.... Huuuuu ...!!!! (Iiyak uli)

Tib:— ¡Tinamaan ka n̄g ... isang bakurang.... (Matatawa siya, n̄guni't pipigilen) Siya, siya, huwag mong lilimutin ang ipinagbilin ko sa iyo ha? (Babatukan at pagkatapos ay aalis.)

Bru:— Opo.... Aruuuy, aruuuy....! (Lilin̄gap sa kaniyang likuran at pagkakita na wala nang tao doon, ay magsasabi.)

¡Naku ... kung hindi ko lamang siya pan̄ginoon, ay nagkahalohalo na sana ang, balat sa tinalupan. (Susubsob sa lamesa at iiyak na parang bata)

(Lalabas si MARTINA na pagkarin̄gig; sa pagiyak ni Bruno ay magtatawa.)

Tagpo III.

Si BRUNO at si MARTINA lamang.

TUGTUGIN.

Mar:— ¡Ha....Ha....Ha....Ha ... Bruno!

Bru:— Martina, ¿bakit, ano? ¿Pagtawa mo'y kan̄gino?

Mar:— ¿Kan̄gino? Tukuran ko.

Ako'y may nakikilala
Na isang binatang tan̄ga,
Na ang lahat n̄g makita
Tinatakhan, nababakla.

Lalong lalo kung mamalas

Bru:—

Hindi totoo: Ang sulit
Na ñgayon ay kasasambit.
Ang babaye'i naninikit
Sa binatang makikisig.

Ako ay may nalalaman
Na m̃ga dalagang momay,
Na sa boong isang araw,
Yao't dito sa lansañgan.

SILANG DALAWA

Martina:	Bruno:
Kahit ano ang isulit	Kahit ano ang isulit
Ako'y hindi makikinig,	Ako'y hindi makikinig,
Sa batang walang batid,	Sa babaeng walang batid
Ang mabuti ay pagtikis.	Nararapat ay pagtikis.

SALITAAN.

Mar.— (Tatawa) ¡Ha....Ha....Ha....!! Kawawa naman itong si Bruno.

Bru:— (Natutuwa.) ¡¡Ay,.... salamat, Martina ko at, sa akin dinaingdaing, ay nakuha mo din ang maawa.

Mar:— (Galit) ¿Ha? ¿Baka naloloko ka na! Sino ang nagsabi sa iyong ako'y....?

Bru:— Sino daw, hindi ba't, kasasabi mo pa lamang ñgayon?

Mar:— Hoooy, maglubay ka ñga ñg pagsasalita ñg ganiyang m̃ga kamangmañgan. (Sasabihin ito ñg padabog)

Bru:— At, hindi ba sinabi mo kañgina lamang na, naaawa ka sa akin?

Mar:— (Patuya) ¿Na-aawa pala ako sa iyo, ano ha? Mangyari ñga ba, (Lalong patuya.) sa, mukhang tinampalasan ka na naman ñg ating pañginoon.

Bru:— Aba, Martina, naloloka ka na ba? ¿Bakit ako tatampalasanin ñg ating pañginoon? ¿Hayop ba ako na kaparis ñg iba diyan?....

Mar:— (Patuya.) At, hindi ka pala tinampalasan, ha? Sabihin mo ñga, ¿bakit ba namumula ang mukha mo na para kang merikanong lasengo?

Bru:— ¡Ah, loka, loka ka ñga! ¿Di mo ba, nalalaman na ang gayon ay isang malaking saksi ñg pagmamahal niya sa akin?

Mar:— ¿Ang tampalin ka ba?

Bru:— Oo, dahil na iyan ang tinatawag ng m̃ga kastila na tunay na kariño. Ikaw ba, ay tinampal na o hinawakan man lamang ang mukha mo ñg ating pañginon?

Mar:— (Galit) Hindi ñga, ¿bakit?

Bru:— Nakita mo na, di hindi ka niya minamahal, ni kinakariño?

Mar:— (Yamot.) Kuñg hindi, ay hindi. Kariño pala ang tawag mo sa papamulahing parang saga ang mukha mo. ¿Bakit ba naman, namimiskotso ang iyong m̃ga labi?

Bru:— Mangyare, ako'y kaniyang pinañgañga.

Mar:— ¡Ah ...hañgal, ...torpe ...gago ...!! (Hihilatan ñg mata, at pagkatapos ay aalis.)

Tagpo IV.

Si BRUNO lamang.

Bru:— ¿Hañgal? ¿Torpe? ¿Gago? ¿Gago ako nitong kay tuwid kong magsalita? ¡Ah... hindi, ako'y wala ni alin man sa m̃ga ipinaratang sa akin ni Martina. Naiingit lamang siya sa aking pamumuhay.

Voz 1.a:— (Buhat sa loob) ¿Are you going to the Cinema to night?

Voz 2.a:— Yes.

Voz 1.a:— ¿Is it true, dear Angelina?

Voz 2.a:— Yes.

Voz 1.a:— I shall await you there.

Voz 2.a:— Yes. Don't speak too loud; we might be heard.

Voz 1.a:— At the same place?

Voz 2.a:— Yes. Go away now, Papa might see you. (Pagkatapos ay makaririnig ng animo'y naghahalikan.)

Bru:— Nakú, nandagit na naman ang lawin....! Diablo!...Dimonyo! Heto ang nagiging tubo nã magulang na bayaan matuto ang anak nã "yes". Buhay na buhay siyang napaglalakuan.... ¡¡Kuuuu!! Magtiwala ka nãa naman sa anak na babae. Panibulos na panibulos ang aking panãnoon na hindi pa natatalos ng kanyang anak ang gawang umibig....¡Ha....Ha....Ha....!! eh ito pala'y papauwí na. At, ang na iibigan pa naman, ay isa diyan sa mga binata na, palaging walang sumbalilo kung magpasyal sa lansanãan, tatlo o apat na lupí ang laylayan nã pantalon at kung mag mericana'y yaong palaging may bigkis sa likod....!! ¡Maniwala, maniwala ka nãa naman sa babae....Hesus!....(Aalis at papasok sa kaliwa.)

Lalabas si ANGELINA.

Tagpo V.

Si ANGELINA lamang

TUGTUGIN

Ang:—

Tulad sa simoy nã hanãin
sa gabing batbat nã bituwin,
katamisan ng pag-giliw,
ni Luisitong aking aliw.

Sa puso't sa kaluluwa,
naghahari ang ligaya,
walang guhang di pagsinta
ang pangdulot sa tuwi na.

¡Oh, ligaya nã mabuhay,
¡Oh ... pagibig na taglay:
Ikaw lamang, tanãing ikaw....
Ang lunas ko, kaylan pa man!

Halika't huwag bawiin
ang payapang na sa akin,
halika't ako'y kalunãin
sa bisig mong ginigiliw....

Kung ang buhay ay panãarap
ay nasa ko ang manãarap.
Sa bisig ng aking liyag
na paninãi'y minamalas...!

SALITAAN.

Oo nãa, wala nang buhay na gaya ng akin; punong punó sa ligaya, busog sa kasayahan. Sa mãa magulang ko ay wala akong na pita na hindi ipinagkaloob sa akin sa lalong madaling panahon. ¡Ah ...! ¡Anong sarap nã buhay na gaya nitong aking taglay....

Lalabas si BALTAZARA.

Tagpo VI.

Si ANGELING at si BALTAZARA.

- Bal:— (Buhat sa loob) ¡Angeling, Angeling ...!
- Ang:— ¡Pooooo ...!
- Bal:— (Parang may hinahanap) ¿Hindi mo ba nakikita ang aking pustisong buhok? Kaḡgi-kanḡina ko lamang hinusay, eh, nawaglit na nḡayon. At napakiramay pa mandin ang aking postisong nḡipin na kalilinis ko din. Páhiná 15
- Ang:— Hindi ko po nakikita, nanay.
- Bal:— ¿Saan kaya napasaksak? Hale nḡa, hija, tulunḡan mo nḡa ako sa paghanap.
- Ang:— Opo, nanay. (Kunwa'y hahanap nḡ sumandali at pagkatapos ay babalikan ang kaniyang Ina,) nanay, mamaya ay magpapasyal ako, ho? (Palambing na sasabihen)
- Bal:— ¿Na naman? ¿Saan ka na naman paroroon?
- Ang:— Sa Cine, po. ¿Papasok akó, ha nanay?
- Bal:— ¿Cine na naman? ¿Hindi ba't, kagabi lamang ay nasok ka na?
- Ang:— Siyanḡa, nanay. (Lalong palambing)
- Bal:— Gayon pala, ¿bakit ibig mo na namang pumasok mamaya?
- Ang:— (Tatawa ng palihim) Aba, si nanay naman! Hindi ba ninyo nalalaman na nḡayon ay Huwebes?
- Bal:— ¿Eh, ano kung Huwebes?
- Ang:— Eh, araw po nḡayon nḡ kambio.
- Bal:— Kambio ba ng ano ang pinagsasabi mo?
- Ang:— Kambio nḡ programa po.
- Bal:— At, ¿ano daw na naman ang palalabasin?
- Ang:— Zigomar contra Nick Carter po.
- Bal:— ¿Magaling daw ba iyon?
- Ang:— Magaling daw po, ayon sa balita ng mḡa pahayagan. Papasok ako, ha nanay?
(Lalabas si BRUNO na sumisigaw at waring may hinahabol na aso. Tanḡan sa kanang kamay, ang isang postisong buhok at sa isa naman ay postisong nḡipin,)

Tagpo VII.

Páhiná 16

Sila din at si BRUNO.

- Bru:— (Waring hinahabol ang aso. Humihinḡal. Takot.) ¡Che ...! ¡Che ...! ¡Cheeeee ...! (Lalong takot) ¡Nakú, malaking basagulo ang nangyare; ang aso ... ay nakakawala, at ... nakamatay ng tao ...!!!!
- Ang:— (Gulat) ¿Ano ang nangyare, ha, Bruno? ¿Ano ang nangyare?
- Bal:— (Lalo pang gulat.) ¿Ano, ano daw ang nangyare?
- Bru:— (Takot) Ang atin pong aso na Mariano Gil ay nakakawala at....
- Ang at Bal:— ¿At, ano?
- Bru:— ¡¡Nakamatay po nḡ tao....!! ¡¡¡Nakuuu.!!
- Bal:— ¡¡Susmariosep!....(Manginginig sa takot)
- Ang:— ¿Tunay nḡa ba?
- Bru:— Opo, at sa katunayan, ay naririto po ang buhok at sampu nḡ nḡipin nḡ taong: napatay ... ¡Susmariosep.....! ¡Talagang hayop si Mariano Gil! ¡Naku ang nḡipin nḡ taong napatay! (Ipakikita ang nḡipin at buhok na postizo)
- Bal:— (Tatanḡanan, at mapapasigaw sa takot.) ¡¡¡Naku po, Dios ko ...!!! (Pagkatanḡan sa nḡiping pustiso ay makikilala. Galit) ¡Aba, eh ito ... ang nḡipin kong postiso na hinahanap ah ... (Galit) Ang hayop na ito. (Kay Bruno) ¡Animal, sa lahat ng ginawa mo sa akin, ito ang....
- Ang:— ¿Bakit po, Nanay?

Bal:— Eh, iyan bang hayop na iyan, linoko na naman akó.

Bru:— (Sa sarile) Sa lahat daw nǵ ginawa ko sa kanya ...(Harap) ¿Kaylan ko po ba kayo linoko? Páhiná 17
(Papakumbabá)

Bal:— (Ipakikita ang pustiso.) At, itó, masama pa bang pagloko?

Bru:— Eh, hindi po ba buhok iyan?

Bal:— Oo nǵa, buhok, nǵuni't ito'y pustiso ko animal at hindi sa patay na taong gaya nǵ sinabi mo. (Sisiyasating ang buhok.) Tignan mo ang ginawa mong ito, ginusot mo. Babayaran mo nǵayon ito.

Bru:— Aba, hindi po ako ang sumira niyan. Di po, pabayaran natin sa aso.

Ang:— (Kay Balt.) Siyanǵa naman, nanay.

Bal:— (Kay Ang.) Aayunan mo pa ang hayop na iyan. (Kay Bruno) Babayaran mo nǵayon itong aking buhok.

Bru:— (Sa sarile) Katuwirang diablo na itong nalalaman nǵ aking ama. Iba ang sumira, at, ako ang papagbabayaran. Maniwala kanǵa naman sa ayos nǵ babae. (Titigil) Kay don Tibursio, ay walang sandaling di pagpuri sa buhok nǵ kaniyang asawa ang naririnǵig dahil sa kalakihan umano, ito pala'y ...pustiso lamang ...Baka pa kaya, pati ang.....este, pati ang mata nito'y pustiso na din ah.....!

Bal:— (Galit) ¿Ano ba ang ipinagbububulong mo, ha?

Bru:— Wala po, señorita, wala po akong ibinubulong nǵ laban sa inyo....Na aala-ala ko po lamang ang nangyare sa pustiso....

Bal:— (Galit na lalo) Pues, hindi mangyayare. Ginusot mo ang aking buhok, at babayaran mo nǵayon.

(Lalabas si D. TIBURCIO na kasabay nina TIO BESTRE, TIA MARTINA, BETENG at MATEA. Ang mǵa ito, tanǵi lamang si D. TIBURCIO, ay paraparang may mǵa bitbit na tampipe. Si BETENG ay hilahila ang isang asong payat. Ang gayak nǵ mǵa itó, ay mǵa lipas na sa "moda". Si TIO BESTRE, ay nakasuot nǵ isang "chaqueta" nǵ mǵa tininté sa barrio nǵ panahong yumao nǵ kastila. Ang magsisiganap nǵ mǵa tungkuling ito, ay nararapat na, ang kanilang isuot na damit ay iyong nakatatawa. Ang mǵa bagong dating ay mǵa tagalog na napatirang matagal sa isang nayon nǵ Kapampañan.)

Páhiná 18

Tagpo VIII.

Ang mga dati at ang mga bagong dating.

Tib:— (Mula sa loob) ¡Tuloy, tuloy kayo! ¡Sarang....! (Kay Baltazara) ¡Sarang ...! Eto, eto ang mga kaka! Nagsidating na kasama ang dalawa nilang anak na kambal, iyong madalas na isulat sa atin noong hindi pa malay na dumating dito sina Dewey.

Bal:— (Sa mǵa bagong dating) ¡Naku ...salamat sa Diyos, at na ka-ala-ala pa kayo sa amin.

Tio Bes:— Bah, taganang maluwa nang tutu ing sa aming buri na dalawin ikayu, pero dapó't, tutung marayu ing sa amin, saka ame karagul ing sa kekaming gastus. Lalu na nǵeni, malaki ing natuyot na pale sa kekami.

Bru:— (Sa sarile) ¡Diablo ...! Saan kaya nagsipangaling ang mǵa bikas na ito? Ito ata ang tinatawag na antdiluviano ah! Naku, kung panahon lang nǵayon nǵ Karnabal, sinabi ko na sanang sila'y mǵa naka balat kayo.

Tio Bes:— (Sa dalawa niyang anak) Oh, Beteng, Matia, ano, oh bakit hindi kayo sumiklaud nǵ gamad sa inyong bapa? ¿Nanung hihintain yu? Páhiná 19

Tia Mar:— Yapin naman, obakit ekayu siklaud? ¡Diablu kong anak....!

Mat:— (Tatanǵanan ang kamay ni D. Tib.) Mano po, mǵa bapa. (Madalas na sasabihen) Kamusta kayo, ali ko pu misasalunan? Ikami pu mayap, lugud ing Ginung Dios. Nukarin lapú ding anak, kumusta la naman? ¿Nuya pu karin ding kakung pinsana ¿Ala lapu?

Tib:— Naririto. (Kay Angeling) Angeling, heto ang mǵa pinsan mo.

Mat:— ¡Ah, ikayu pala! ¡Kalaguyu! (Kay Angeling) Kumusta ka pisan, nanu ing bili mu queti? Masaya ba queti quecayu, ja? ¿Ali ba masaya, ja? (Madalas)

Ang:— (Sa sarile) ¡Naku, parang kalakwerda kung magsalita ito.

Mat:— (Kay Ang.) ¿Mayap wari? ¿Magpapasiyal ka baka queti benǵibenǵi?

Bru:— (Sa sarile) ¡Tinamaan nǵ....! Talo pa nǵ babaeng ito ang elektrika sa bilis kung magsalita ah.

Ang:— (Mamasdang patulala si Matea na hindi sasagutin, at pagkatapós ay haharapin si D. Tib.) Tatay, nakú, napakadaldas namang magsalita ng anak ng Tio Bestre.

(Si BETENG na pagkakita sa mesedora ay umupo doon, mapapasigaw ng malakas, ng ang naturang mesedora ay gumiwang.)

Bet:— (Lulundag) ¡Ba, dipaning alti ...!

Tib:— (Pagulat) Bakit, hijo, napano ka? ¿Ano ang nangyari?

Tio Bes:— (Kay Beteng) Oh, bakit, ¿mepilay ba ika?

Páhiná 20

Bet:— Ali pú, balaku pu mate naku.

Bru:— (Sa sarile) Sinasabi ko na nga ba kanġina pa at gagawa ito ng aliwaswas eh ...Dagukan ko yata ah.

Ang:— (Kay D. Tib.) Papá ayoko nanġang makipagusap sa anak ng Tio Bestre. Napakadaldas magsalita. Nakabubuwisit ... ¡Nakú, masakit na po ang ulo ko!

Tib:— Pasiensia ka na hija, at talagang ganiyan na iyan, buhat ng ipanġanak. Pasusuhin pa lamang iyan eh, wala ng lagot kung umiyak.

Bet:— (Lalapit sa kanyang ama. Mamasdan si Angeling at magsasabi.) Tatang, buriqu ...

Bru:— (Sa sarile) ¡Nakita mo na, di ang hayop na ito'y tinawag pa ng buriko ang kanyang ama?

Tib:— (Kay Tio Bestre.) ¿Bakit, ka Bestre, ano ang nangyayare kay Beteng?

Bet:— (Mamasdan uli si Angeling: Kay Tio Bestre.) ¡¡Tatang ...Tatang ...Barike.....!! (Maninigas.)

Tib:— (Gulilat) Aba, bakit, may sakit bang naninigas ang anak mo?

Tio Bes:— Oo, atin nga. (Bubuhatin nila ni D. Tiburcio si Beteng at ilalagay sa kabilang mesedora: Pagkalagay doon, ay gigiwang na muli at si Beteng ay lulundag sa takot.)

Bet:— (Gulilat) ¡¡¡Pigbunġanapu ning al ...!!!

Tio Bes:— Bah, o bakit, nanung nangyayare sa iyo?

Bet:— O baquit gagalo ya ing sillang yan, malikiu ku.

Tio Bes:— (Parang galit) Beteng, huwag kang mamulang.

Bes:— Tatang, burike ing pinsan ku, i Angeling ...

Páhiná 21

Tio Bes:— Alika mainġay, sabe aku ing bahala.

Tib:— (Kay Tio Bestre.) Eh, ano ba, pinsan, ano at nakaisip kayong dumalaw dito?

Tio Bes:— Mallari, ibig ko na sanang gawan natin ing pinagkayarian ta, kanita pang limang taon nġayon.

Tia Mar:— Ampong, maninap nakung maninap pamanlumbe sipitograpo, uling babalita ng kabisang Gusting kekami.

Tib:— (Kay Baltazara) Sarang, ito ang pinsan kong pinanġakuang pagpakasalan sa anak niyang lalake sa ating Angeling. Nġayon ay ibig niyang matupad ang aking panġako, kaya't ang mabute ay, kausapin mo ang ating anak. Ipina-aalaala ko sa iyo na sila'y mayaman, Hale na, sulsulan mo na sana ang ating Angeling upang ibigin na si Beteng.

Bal:— Hindi ko masasangayunan ang iyong nais. Gayon man, ay pagbibigyan kita. (Kay Angeling) Angeling, ibig daw ng Tio Bestre mo na ikaw ang mapanġasawa ng kaniyang anak na Beteng.

Ang:— (Pataka) ¿Ano ang sinabi ninyo, Nanay? ¿Pakasal ako sa antipatikong iyan? Bah, mabuti pa'y uminom na ako ng lason. (Pasamo) Nanay, huwag kayong pumayag na ako'y makasal kay Beteng.

Bal:— Hayaan mo at ako ang bahala.

Ang:— (Kay Baltazara.) Nanay, pag ako'y pinilit ng tatay, ay papasok na akong monha.

Bal:— Lokang bata ito, hayaan mo't ako ang bahala (Kay D. Tib.) Tibo, ayaw kay Beteng ang ating anak. May katwiran naman siya.....

Tib:— (Galit) Pues, hindi mangyayare, Susunod at susunod siya sa aking ibigin. No faltaba mas. Nġayon pa namang nagkayari na kami ni ka Bestre.....¡Hindi mangyayare!.....

Páhiná 22

Bal:— Aba, hindi naman ako makakapayag na ikasal ang aking anak sa di niya nagugustuhan. Mangyare na ang mangyayare!!

Tib:— (Galit din) Sarang, sukat na ang pagsagot! Ayoko ng sasagot ka sa akin!... ¿Narinġig mo ba?

Bal:— (Patuya.) Bah, para ka namang kaiser ah.

Tio Bes:— (Kay D. Tib.) Nung makanyan, pinsan aasahan ko na ang iyong pangako.
 Tib:— Oo, ka Bestre, asahan mo na....
 Ang:— (Naririnġig ang paguusap ni D. Tib. at Tio Bestro: Kay Baltasara.) Nanay, huwag ninyo akong bayaan....Ipinanġako ako nġ Tatay sa Tio Beatre.
 Bal:— Hayaan mo sabi at ako ang bahala, eh.
 Mat:— (Kay Tio Bestre) Oh, Tatang, etamu lumbé cine? (Kay Angeling) Pinsan, tukika quekami, ja? Tara na miblas. Nung mipuntaka karin quekami, akit mula ding sesesen kung ayup, babi, manuk ampong ...
 Tio Bes:— (Sa lahat) Bueno, itamung lahat lumaue cine pota.
 Tib:— Kayo na lamang, ka Bestre.
 Tio Bes:— Aba, alí mallari....Itamungan. Itamungan lumbé tamung Cine....
 Tib:— Bueno, tayong lahat ay pumasok. (Aparte) Naipanġako ko pa namang hindi na ako papasok sa Cine.
 Bru:— (Kay Tib.) Eh, ako po ba'y hindi ninyo ipagsasama?
 Tib:— Hindi. Ikaw ang matitira dito sa bahay.
 Bru:— (Takot) Aba, aking panġinoon, natatakot po akong magisa dito. Natatakot po ako..!
 Tib:— Pasasamahan kita kay Martina, duwag!
 Bru:— (Pataka. Galak.) ¿Ho? Aba....kung gayon po'y...masok na kayo nġayon din. Ang pagpasok po sa Cine, mientras maaga, ay mabute, dahil na, baka hindi na tuloy ninyo matapos.
 Tib:— (Sa kaniyang mġa panauhin) Eh, siya, tayo na humapong maaga at nġ makapasok agad sa Cine.
 Tio Bes:— Yaping mabute. Tara na manġan ...
 (Lahat ay magsisipasok. Mamasdang mabute ni Beteng si Angeling; pandidilatan naman nito iyon nġ mata, matatakot si Beteng at patakpong papasok.)

Páhiná 23

TABING.

¡TAYO NA SA CINE....!

Páhiná 24

IKALAWANG KUWADRO

Pagañgat ng Tabing ay makikita ang larawan ng isang kilalang lansañgan sa Maynila, na mangyayaring maging ang daang Azcarraga o alin man ibang daan. Sa gitna, ay makikita ang panglabas (fachada) ng isang mainam na Cine. Maraming tao na magyayaot dito sa naturang daan, na ang ibá'y magsisipasok sa Cine matapos namakakuha sa taquilla ng bilyete. Sa gawing kanan ng Cine, ay makikita ang isang tindahan na may babala na: MONGO CON HIELO Y LECHE-EXTRA. Sa gawing kaliwa, ay makikita naman ang isang babae na nagtitinda ng mga kakanin. Mag-iikawalo't kalahati ng gabi.

Lalabas ang KORO ng BABAE at LALAKE, na nagsisiawit: Gabí.

Tagpo I.

Coro ng mga BABAE at LALAKE.

Coro:—
 ¡Tayo! ... ¡Tayo na sa Cine!
 Tayo nanġa magliwaliw!
 ¡Anong inam! ¡Anong bute!
 Nang Cineng kawile-wile.
 Sa cine'y napapanood
 maraming kababalaghan
 Laging sayá ang pangdulot
 sa madlang nasasakitan.
 ¡Tayo!...¡Tayo na sa Cine!
 Tayo na nġa magliwaliw!
 ¡Anong inam! ¡Anong bute!
 Nang Cineng kawile-wile...!

(Pagkatapos n̄ pag-awit, magsisigawa n̄ isang "evoluci3n" at saka magsisipasok sa pinto n̄ Cine.)

Lalabas ang batang lalake, si PELI, at lalapit sa may tindang m̄ga kakanin.

Tagpo II.

Páhiná 25

Ang TINDERA at si PELI

Ten:— (Kay Peli) Ano, Peli, ¿Papasok ka na naman sa Cine?

Peli:— (Waring kagagaling pa lamang sa pagiyak.) Hindi po. Wala po akong pera, eh.

Ten:— Bakit hindi ka humin̄gi sa iyong Nanay?

Peli:— Humin̄gi po ako, n̄guni't, ang ibinigay po sa akin, ay palo.

Ten:— ¿Ha? ¿At bakit?

Peli:— Mangyari po, n̄g ako'y humihin̄gi ay nataon naman na sila'y napantoche sa pan̄guingue, kaya po,t en vez na kuwalta, ang ibinigay po sa akin ay palo at kurot.

(Lalabas sina LUISITO at MARCOS, buhat sa kaliwa.)

Tagpo III.

Sila d̄in, at sina LUISITO at MARCOS.

Mar:— (Kay Luisito) Luisito, dito ang mabuting paghihintay, n̄g makapangaliskis tayong mabute n̄g m̄ga dalaga.

Lui:— Ikaw naman ang taong wala nang na-aala-ala kundi ang dalaga. At, minsan man, ay hindi ka na nagkasiya sa isang kasintahan. Marahil ang puso mo'y walang iniwan sa repollong china.

Mar:— (Patawa) Nagsermon na naman si Padre Luis. Nalilimutan mo lamang marahil kaibigan ang kasabihang: Pues que la vida es corta, soñemos, alma, soñemos! Hale n̄ga, sabihin mo n̄ga naman, eh bakit ikaw, hindi ka na nagsawa sa amerikanang de cinturon at sa di pagsusuot n̄g sumbalilo?

Lui:— Tao ka n̄ga pala. ¿Hindi mo ba natatalos na iyan ang costumbre americana?

Páhiná 26

Mar:— Naku, maniwala kang kung ang lahat n̄g costumbre ang susundin natin, eh hindi malayong, bukas o makalawa, ay maglagay ka na n̄g kumot sa ulo.

Lui:— Aba, iyan ang hindi ko magagawa.

Mar:— At, ¿bakit hindi? Eh, kung mamoda?

Lui:— Kahit na.

Mar:— (Pagkatapos na masdan ang bata: si Peli: Kay Luisito.) Luisito, masdan mo ang batang iyan. (Ituturo si Peli na nakaupo.)

Lui:— ¿Sino bang bata iyan?

Mar:— Iyan ang isa sa m̄ga dakilang amateur n̄g Cine. Walang gabi na di nanasok sa Cine ang batang iyan.

Lui:— ¿Gayon ba? ¡My God!

Mar:— Oo, maniwala ka. Halika't ating lapitan at kausapin tuloy, samantalang hindi pa dumadating ang ating hinihintay. (Lalapit silang dalawa, at kakausapin ni Marcos si Peli.) ¡Hoo, Peli, narito ka na naman, ha? Tila nawiwili ka sa panonood n̄g Cine, ano?

Peli:— (Pakimi) Kaunti po lamang.

Lui:— ¿Bakit mo ba naiibigan ang Cine?

Peli:— Mangyari po'y sa Cine ako inpinan̄ganak n̄g aking nanay.

Mar:— ¿Siyanḡa ba?

Peli:— Gayon po ang sabi n̄g nanay ko sa akin. Buntis daw po silang kagampan, n̄g naisipan nilang masok sa Cine. Nan̄gan̄gahalati na daw po ang pelikulang kanilang pinanonood, n̄g ipinan̄ganak nila ako.

Lui:— ¿Saan ka inpinan̄ganak?

Peli:— Sa Cine po.

Mar:— ¡Jesus.....!

Páhiná 27

Lui:— At, ¿ano daw naman ang pelikulang ilinalabas n̄g ikaw ay ipan̄ganak?

Peli:— Zigomar daw po.

Lui:— (Sa sarile) ¡¡Que barba....ridad!!!....

Mar:— (Sa sarile) ¡¡¡Kay liit namang Zigomar nito....!!!

Lui:— (Kay Peli) Eh, ano naman ang in̄ginalan n̄g nanay mo sa iyo?

Peli:— Pelicula, po.

Mar:— ¡Santa Barbara!.... (Makakarín̄gig n̄g yabag at sipol n̄g auto: kay Luisito.) Luisito, tila sila na ang dumarating. Hayan at sipol n̄g auto nina D. Tiburcio ang narirín̄gig ko, ah.

Lui:— Sila nan̄ga. ¡Salamat sa Dios! Tayo kumanlong.

(Lalabas sina D. TIBURCIO, BALTAZARA, ANGELING, TIO BESTRE, TIA MARTINA, BETENG at MATIA. Ang tatlong nauuna, ay mabute ang gayak, ang apat na huli, ay lalo pang nakatatawa ang m̄ga suot.)

Mar:— (Kay Luisito.) Ang mabute. Luisito, ay pumasok muna tayo sa magmomongo.

Lui:— Pakikita muna ako sumandali, at pagkatapos ay tumun̄go tayo sa mongo. (Sa sarile) ¡Sinabi ko na, at papagkakagastahin ako, ah....! ¡Ipapalo't ipapalo ang kaniyang kaliskis.....!

Tagpo IV.

Sila din, at ang mga bagong dating.

Bet:— (Hilahila ang kanyang aso.) ¡Tatang, buri que ing cacung pinsan.

Tio Bes:— Sinabi ko na sa keka, aku ing bahala.

Mat:— (Kay Angeling) Pinsan, iti wari ing cine? O, itang metun nanu neman ing lagyu na?

Páhiná 28

Ang:— (Wala sa loob) Mongo con hielo.

Tib:— (Sa lahat) Siya, tayo na pumasok, mientras maaga, at n̄g makauwi agad.

Tio Bes:— Yaping mabute. Tarana. (Magkukunwang kukuha n̄g kuwalta upang ikuha n̄g bilyete, n̄guni't uunahan siya ni D. Tiburcio sa taquilla. Si Tio Bestre ay lihim na tatawa. Si Beteng ay magaanyong bibile n̄g mani.)

Lalabas ang PULIS.

Tagpo V.

Sila din at ang PULIS.

Pul:— (Pagkakita sa aso na hila-hila ni Beteng.) Se, jombre ¿cosa, esti aso gat licencia? (Tatapikin sa balikat si Beteng, na pagka kita nito, ay man̄gan̄gatog sa takot.)

Bet:— (Tatakpong lalapit sa ama niya.) Tatang dadakpanaku pu ning pulis.

Tib:— (Sa Pulis) ¿Que es lo que quiere V.?

Pulis:— ¡My God!... Mi quiere visto este licencia esti aso.

Tib:— (Kay Tio Bestre) Ka Bestre, dala ba ninyo ang bwis n̄g inyong aso?

Tio Bes:— (Patulala) Aba, ali. O bakit, ¿pati ba ing asu magbayad n̄g bwis queti sa Manila n̄geni?

Tib:— Oo, ka Bestre. Dito sa Maynila, ay ibinubuwis n̄gayon ang lahat. Han̄gin lamang ang hindi pa. Pag nagkabisala'y ito man ay ipagbabayad na din.

Tio Bes:— (Galit) Bah, milalu na naman iyan.... ¡¡¡Tekalanapu ning ... lintik ...!!

Pul:— (Kay D. Tib.) Cosa, esti aso no gat licencia?

Páhiná 29

Tib:— No tiene.

Pul:— (Pagkarín̄gig sa sagot ni D. Tiburcio, ay pagtatangkaang agawin kay Beteng ang aso.) ¡Ce, jombre, entrega conmigo esti aso.

- Bet:— (Hindi ibibigay) Ba, aliku bisa. (Galit) Ing asung ini kanaku ya, ¿bakit kuanan me? ¿Salbaje nakang tao....! ¿Anta, ika ing sinese kanine? (Ituturo ang aso) Tabakan daka galang....(Sa ama niya) Oh, tatang, bakit kakuanane nining Pulis ing asu ku?
- Tio Bes:— Mallari alang cedula, o queti pala sa Maynila, pati asu mamayad nã cedula.
- Pul:— (Dahil na ayaw ibigay ang aso ni Beteng, ay kukunin ang kaniyang revolver.) Cosa, yu no dale conmigo esti yu aso?
- Lahat:— (Maghihiyawan, pagkakitang tanĝan nã Pulis ang revolver.) Beteng, ibigay mo na ang aso! ¿ibie mune ing asú....!!
- Pul:— (Tatagnan ang lubid nã aso at aagawing pilit. Mabibitawan ni Beteng ang aso.) Ahora, si yu quiere saca esti asu otra vez, puede anda coral y paga diez peso. (Papasok na daladala ang aso.)
- Bet:— (Pagpasok nã Pulis, iiyak at maglulupasay na parang isang bata.) Aruuuy... kalulune rugú ing kakung asu.... (liyak nã malakas.) Sinese que pa namang mayap saka eni, quinĝuane ning dipaning....!!
- Tio Bes:— (Kay Bet.) Beteng, ustuna nã pag-quiac. Tarana lumbe Cine.
- Bet:— (Iiyak nã malakas pa sa una) Aliku, tatang, aliku bisa; ing asu ku....!
- Ang:— (Kay Balt.) Nanay, tignan nãa ninyo ang naiibigan nã tatay, masahol pa sa pasusuhin ah.... Páhiná 30
- Balt:— Tunay nãa, iha.
- Tib:— (Kay Tio Best) Ka Bestre, bakit ba naman dinala pa ni Beteng ang aso niya?
- Tio Bes:— Bah, mallari, siya ang sumese doon; saka dela niya, bang regalo kanú queka. ¿Naku, taganang mahat sa kanyá ing asung iyon.
- Tia Mart:— (Kay Bet.) O, Beteng, ustuna. (Sa lahat) Tarana, lumub tana qng Cine.
- Tib:— (Sa lahat) Siya, tayo na pumasok. (Lahat ay magsisipasok. Matitira si Angeling.)

Tagpo VI.

Si ANGELING at si LUISITO.

- Lui:— (Kay Ang.) Angeling, panahon na itong dapat nating samantalahin.
- Ang:— Maghintay ka pa nã ilang saglit.
- Lui:— ¿Maghintay pa?
- Ang:— Oo. Pagka tayo umalis nãayon din, ang dulo'y abutin tuloy tayo nã habol.
- Lui:— At, ¿paano ang ibig mong gawin ko?
- Ang:— Sinabi ko na sa iyong, maghintay ka pa nã ilang saglit,
- Lui:— ¿Lalabas ka bang uli?
- Ang:— Oo. Ang "chauffeur" namin ay pinagsabihan ko na. Hanggang mamaya.
- Lui:— ¿Salamat ...!
- Ang:— Hintain mo ako sa auto. (Papasok.)

Tagpo VII

Si MARCOS at si LUISITO

- Mar:— (Kay Luisito) Ano, kaibigan; tila nãayonay, sigue Dagupan kana, ha? Páhiná 31
- Lui:— Wala nã kasalasalala.
- Mar:— Mabute. Nãuni't, tila ang lalong magaling, ay magbihes ka muna, at baka maamuyan ni Angeling.
- Lui:— ¿At, bakit?
- Mar:— (Sa sarile) Bakit pa daw....(Hayag) Hale nãa, amuyan mo nãa ang suot mong damit, kundi, amoy supot nã bakang australiano. ¿Sino ba ang naglalaba sa iyo?
- Lui:— Makao, bakit?

Mar:— ¡Kaya pala....!

Lui:— Puro biro ang katawan mo!

(Maririnĝig sa loob na ipalalagay na nagbubuhay sa cine, ang mĝa hiyaw na: "Sigue" ... "Sigue" ... "Ibigay mo ang lines" ... "Ibigay mo ang nueve", kasunod nĝ palakpakan at baswitan. Lalabas si Tio Bestre, at si Beteng, itong huli ay sapupo ang kaniyang tiyan.)

Tagpo VIII

Tio BESTRE at si BETENG.

Tio Bes:— Bah, Beteng, makanyan lamang pala ing Cine. Magdidilim ampong sasala ...
¡Damongkal, makasira ya pa ng mata ...!

Bet:— Yapin, tatang. Atinaku maliliú. Saka, masaquit ya pa ing atyan ku.

Tio Bes:— Saka purus mung halikan, ampong magnanakaw.

Bet:— Yapin pu, píro, masakit ku atian, tatang. Bisa kung....(Ibubulong sa tainĝa ni Tio Bestre)

Tio Bes:— (Galit) ¡Demonios ...! Mallari, kumain ka nĝ dakal na maní ampong uminom ka nĝ sorbetes ...! ¡Salbaje nakang tau ...! Tara na qng lub ...! (Papasok silang dalawa. Magkakainĝay na muli sa Cine. Lalabas si Tia Martina at Matea.)

Páhiná 32

Tagpo IX.

Si TIA MARTINA at si MARTA

Mat:— Inang, inang, masakit ku buntut ...

Mat:— ¡¡Siablos, makanyan mu naman pala ing cineng amanuan da. Makasakit ya palang buntut....!!

Mat:— O, Inang, maliliu ku pu.

Tia Mart:— Bah, ing anaku, aku man, maliliu ku.

Mat:— Ing mayapa Inang, mulitana.

Tia Mart:— Ba, e maliari. Paintunan dacatamu di tatang mu.

Mat:— Ba, milalu naku saquit buntut.

Tia Mart:— Tara, lumub tamung pasibayu.

(Papasok silang muli, at ulit na magsisigawan sa loob nĝ cine gaya nĝ una.)

Lalabas si D. Tiburcio.

Tagpo X.

Si D. TIBURCIO, pagkatapos si BRUNO at si MARTINA.

Tib:— (Lalabas) Talagang ako'y inaalat yata. Kung alin pa naman ang aking pinakaiilangang makita sa Cine; Kung alin ang minamasama ko, ay siya pang napanood nĝayon. At, ang hindi ko pa malaman, ay ang sanhi nĝ kung bakit sa tuwing ang ilalabas sa Cine ay mĝa pelikulang "Indian at Cowboy", hindi na nanalong minsan man ang mĝa Indian, at kung talunin pa sila, ay palakpakang wahumpay ang ginagawa nĝ mĝa nanonood. ¿Ano ang ibig sabihin nĝ gayon?

Páhiná 33

Mart:— (Mula sa loob.) ¡Hayop!...¡Demonio!... ¡Walang hiya! ¡Susumbong kita!... (Lalabas na kasunod si Bruno.)

Tib:— (Pagkakita sa dalawa.) ¿Bakit, Martina, ano ang nangyare Bruno? ¿Bakit ninyo iniwan ang bahay?

Mart:— (Iiyak) Mangyari po, iyang si Brunooooo, uuuhhh!...

Bru:— (Gagayahan si Martina) Mangyare po, si Martina, uuuhhh.

Tib:— (Galit) ¡Demonio!...Magisaisa kayo sa pagsagot. Ikaw, Martina ang siyang ang umuna. ¿Ano ang nangyare?

- Mart:— (Paiyak na sasagot) Iyan pong si Bruno, pagkaalis ninyo, ay isinarang lahat ang bintana pati pintuan at.....¡¡Naku ...!! Napakahayup pong tao niyan ...!!
- Tib:— (Kay Bruno: Galit). At, bakit mo naman ginawa ang gayon? (Pipiralin sa taynğa)
- Bru:— Kaya ko po lamang ginawa iyon, ay dahil siya ninyong utos.
- Tib:— ¿Ano, utos ko?
- Bru:— Opo. Kanğina po ay sinabi ninyo sai akin na, pagkatugtog nğ ika 7 at kalahati nğ gabi, ay isara kong lahat ang pinto at bintana?
- Tib:— (Sa sarile.) Tunay nğa. (Sa dalawa) Siya, umui na kayo.
- Mart:— (Paiyak) At, ¿paano po ako?
- Bru:— Hayaan mo't ako, ang bahala.
- Tib:— Siyanğa, siya na ang bahala sa iyo. Hala magsiwí na kayo.
(Aalis silang dalawa. Si D. Tiburcio, ay papasok uli sa Cine. Lalabas ang isang Pulis.)

Tagpo XI.

Páhiná 34

Ang PULIS lamang

- Pul:— (Dala ang isang pahayagan) Esti periodico, motso, jabla robo. Every days, jabla robo. Every days, jabla olicem, Motso nakaw, pero, mi no bisto nada jasta hora. (Palakpakan sa loob nğ Cine, kasabay nğ sigawan)
- Sa loob:— (Pahiyaw)!!Sigue ... Zigomar ... sigue!! (Palakpakan)
- Pul:— (Gulilat) Cosa jabla esti jombres dentro cíne? (Anyong papasok na tanğan ang batuta.) ¿Aqui gat ladron?!My godness ...! ¡Oh, this is creasy ...!...Mi cabeza motso loko ... Aquí dentro no ladron sino cine nomas ...! This is.... ¡Oh, mi poco tempo, bamus casa con una señorita motso rica, motso money, nomporta masque pea ... And, bay and bay, mi vamos America y no more polis ... ¡Ja ...! ¡Ja ...! Este motso bueno bisnes (Papasok na bumabaswit nğ isang "rag".)
- (Lalabas si Angeling na parang linğas. Sasalubunğin siya ni Luisito.)

Huling Tagpo.

Si ANGELING at si LUISITO.

TUGTUGIN

- Ang:— ¡Luisito!
- Lui:— ¡Oh, Angeling!
- Ang:— Paglisan na'y ating gawin.
- Lui:— ¡Oh, panğarap kong nalaing,
 natupad ka at dinating!
- Nğayon di'y atin nğ lisan
 itong pook, at tumanan.
- Ang:— Luisito kong liniliyag
 laan ako sa iyong hanğad.
- Lui:— Tayo na't ating tungain
 saro nğ ating paggiliw.
- Ang:— Ang bawa't iyong mahiling,
 ay aking tatalimahin.

Páhiná 35

SILANG DALAWA

Tayo na sa himpapawid
na pangdulot ay pag-ibig....

Doon, ang lahat ay tamis,
aliw, ligaya at....lanġit!

Ating limutin ang hirap
at lasapin ay pagliyang.
¡Tayo sa bayang panġarap
at doo'y, walang bagabag!

(Yayaon silang madali, at papasok sa kanan. Maririnġig na dagli ang sipol nġ "auto".
Lalabas si D. Tiburcio na kasabay ang lahat, at naghihiyawan.)

Lahat:— ¡¡¡Angeling....!!!

Ten:— Bili na kayo nġ mané....

Tib:— ¡¡¡Angeling....!!!

Peli:— (Sa lahat) ¿Sino pu ba ang hinahanap ninyo?

Bal:— Ang aming anak. ¿Nakita mo ba, among?

Peli:— Iyon po bang maganda?

Tib:— Oo, iyon nġa, ¿saan naroroon?

Peli:— Tinaanġay po nġ lawin.....

(Pagkaringġig noon ni Beteng, ay hihimatain. Mapapatunġanġang lahat.)

TABING.

MGA KUROKURO

Páhiná 36

¡CINEMATOGRAFO!

Ang "libreto" nġ "Zarzuelang" may tinurang pamagat, na buhat sa panitik nġ manunulat sa dalawang wika, sa kastila at tagalog na si G. José Maria Rivera ay nabasa ko at napanood ko pa nġ ganapin ang unang tanghal sa Dulaang Rizal.

Sa tugmang ito ay ipinakilala nġ "Kumatha" na siya'y maalam sumulat nġ dula; ang pagkakasunod nġ mġa tagpo (escenas) ay napakahusay, hindi nawawala ang "continuidad" na kailanġan sa isang obra at ang galaw at mġa anyo nġ mġa "personages"; ang paglalabas pumasok sa tagpo ay ayos na ayos sa tinatawag na "mecenica teatral."

Ang "character" nġ mġa personage ay hindi lumabo hanggang sa matapos.

Ang kanyang "vis comica" ay kilala na nġ madla. Ang pagkakalahok nġ salitang kapampanġan sa kanyang "obra" ay totoong mainam at matatawag nating "a lo hermanos Quintero" na pawang nabantog at nanġagsidakila sa kanilang "sistema" na ang kanilang mġa tugma na tunay na wikang kastila ay nilalahukan nġ mġa "dialectos españoles"; magpanġayo'y hinahanġaan nġ boong Esgaña ang magkapatid na Quintero.

Pepe, magpatuloy ka sa landasing iyan nġ pagpapalago nġ ating dulaan; ang pagsulat nġ mabubuting dula ay higit pa nġ pagkamakabayan kay sa magmakisig na "politico".

Severino Reyes.

ANG PAGKAMANGDUDULA NI RIVERA

Si José M.a Rivera ó Pepe Rivera, gaya nġ karaniwang palayaw sa kanya nġ kanyang mġa kamanunulat at kaibigan, ay isang mangdudulang may sariling gabay at sariling watawat. Siya ay lumalakad sa laranġan nġ pangdudula na masasabing hindi sumusunod sa ilaw nġ iba.

Nagbukas siya nġ landas na sarili niya, na sa kanyang pagasa'y lalong malapit para sa ikapagtatamo niya nġ tagumpay. At ang pagasang ito ni Pepe ay hindi nabigo. Kung ang tagumpay nġ mangdudula ay nakikilala sa pagkatig sa piling niya nġ lalong marami't piling nanohood, ang di gagaanong taong umuuhong lagi sa mġa dulaan kailan pa ma't itatanghal ang alin man sa kanyang mġa akdang "Mġa Pagkakataon," "Opereta"? at "Mġa Binġi", ay maliwanag nang patotoo na ang tagumpay ay nasa kanya na. Anopa't sa ganang aking pagkapisil, hindi na kailanġan ni Rivera ang sumulat pa nġ lalong maraming katha upang maging karapatdapat siya sa luklukan nġ ating mġa ipinagkakapuring manġa mangdudula. Ang pagkamandudula nġ isang tao ay dapat kilalanin hindi sa karamihan nġ dulang sinulat, kundi sa uri at taglay na mġa

Páhiná 37

katanġian nġ kanyang nakatha na. At inuulit kong labis ang kanyang mġa kathang nabanggit sa itaas, upang siya ay mapapiling sa unahang hanay nġ ating mġa maginoong guro nġ dulaan.

E.L. Valmonte,
Kinatawan ng AKLATANG BAYAN
Sa Kalipunan ng mga Samahang Mananagalog.

Maynila, Mayo 30, 1920.

SI PEPE M.a RIVERA

Tao palibhasang may katutubong hilig sa pagsulat, hilig na nalalahukan nġ sipag at tiyagang siyang pangunang kailanġan sa mġa kawal nġ panitik, gaya nġ pagiging kailanġan nġ tikin sa isang bangka, kaya't hindi katakatakang si Pepe M.a Rivera, ang karapatdapat na Pangulo nġ Ilaw at Panitik, ay maantayan natin nġ lalong kisig at mġa bunġang hinog nġ kanyang halamang itinanim sa panahon, at nġayo'y malusog na nagbubunġa.

Sa likod nġa nġ may mahigit na dalawampung taong ginugol ni Rivera sa kanyang paghahanda sa isang kabuhayang dapat niyang kapulhan nġ susong putong nġ tagumpay, gaya nġ tinamo niya nġayon sa sunod-sunod halos na pagtatanghal nġ kanyang mġa akda, ay di katakatakang, ang lahat nġ humahanġa sa kanyang panitik ay kapitan siya nġ karapatdapat na taguring "hari nġ mġa mapag-patawa".

Páhiná 38

Nariyan ang katanġian ni Pepe. At hindi katakataka! Ang isang taong pinagkalooban nġ Maykapal nġ isang loob na maluwa at isang damdaming walang iwing pagiimbot na linangkapan nġ isang mukhang wari'y nakanġiti sa lahat nġ oras, saan hindi ang kanyang paguugali'y masisinag sa kanyang mga akdang sa twing itatanghal ay "nagpapasakit nġ maraming tiyan".

Crispin.

ANG MITHI, ika 28 Mayo, 1920.

José M.a Rivera, con su esfuerzo personal verdaderamente laudable y con su talento, ha llegado a una altura a la que ya quisieran llegar muchos de nuestros autores dramáticos. Es de la madera de dramaturgos y triunfará aún más. Comenzó a estrenar en el Teatro Rizal sus primeras producciones dramáticas y que fueron del agrado del público. Las operetas austriacas vertidas por él al tagalo y representadas con éxito, diéronle además un notable prestigio como traductor, distinguiéndose además de los *adocenados* como autor dramático.

Rivera es uno de nuestros contados aficionados a escribir obras teatrales. Como tiene mucha voluntad, sobre todo constancia y esfuerzo en el trabajo, se puede esperar mejores cosechas aún de su numen creador é inventivo. En sus obras, en donde se exponen al estudio, a la crítica y a la corrección, múltiples cuadros de costumbres locales, se refleja ese afán de corregir y cortar ciertos vicios muy nuestros, y ciertas imperfecciones tambien de órden social, habida consideracion a la altura de la civilización en que parece encontrarse el país. Su obra "Opereta?" que tantas veces figuró con éxito en los carteles y en las tablas por ejemplo, es una prueba de esto que decimos. Es digno de notar además en Rivera ese estilo jocoso y festivo con que están escritas sus obras, lo que hace que estén á tono con nuestro público que gusta de humorismos y chistes.

Páhiná 39

Doy mi mas sincero parabien al Sr. José M.a Rivera por sus esfuerzos y aplicacion que le han conducido al éxito, al acometer una empresa tan arriesgada y problemática como es la de escribir obras teatrales en Filipinas ...

Jose G. Reyes.

UN TRIUNFO DE RIVERA

De tal podemos calificar, el que en la noche del 1.o de Junio obtuvo nuestro querido colaborador D. José María Rivera estrenando en el Teatro Rizal, tres de sus mejores obras, tituladas: "Cinematógrafo", "Panibugho" (Celos) y "Mga Pagkakataon" (Coincidencias), en presencia de numeroso y selecto público que acudió al coliseo avido de conocer las últimas producciones de nuestro joven inteligente compañero.

En las tres obras líricas alcanzó Rivera un triunfo resonante, acreditando una vez más ser él de la madera de los comediógrafos modernos; que conoce palmo á palmo la mecánica teatral, y sobre todo, ha justificado una vez más su genio como uno de los pocos dramaturgos filipinos que con Severino Reyes, Patricio Mariano y Aurelio Tolentino integran y son verdaderos prestigios del teatro tagalo.

Con el espíritu de imparcialidad en que siempre se inspiran nuestros juicios, podremos

manifestar aquí sinceramente, que el Sr. José María Rivera, es de los contados escritores dramáticos que para dar verdadera vida a sus obras, sigue el derrotero trazado por los escritores españoles de presentar en cada obra dramática tipos regionales. En la zarzuela "Cinematógrafo" presenta Rivera el tipo de unos montaraces, que faltos de sociabilidad, creyeron que Manila, es también una montaña. Tanto en esta obra como en "Panibugho" y "Mğa Pagkakataon", nuestro apreciado colaborador ha conseguido triunfar en toda la línea, así como en su precioso monologo "Kakilakilabot" que interpretó maravillosamente el mejor actor dramático filipino D. Eusebio Constantino. El inspirado one-step del profesor Emilio A. Aninao el primer filipino que ostenta el título de Profesor de Armonía, titulado "José María Rivera", compuesto expresamente en honor al beneficiado, gustó muchísimo al público que al final la aplaudió.

Los artistas que tomaron parte en la representación de las obritas del Sr. Rivera, cumplieron como buenos en sus respectivos papeles. La tiple Juanita Angeles, demostró, una vez mas dominio en las tablas y la potencia de su voz. Desde los primeros momentos supo cautivar al público que le aplaudió á rabiar. Ildefonsa Alianza, acreditó ser de la madera de las buenas características. La tiple Feliza Buenaventura, supo bordar con maestría su papel en "Cinematógrafo" y recibió también muchos aplausos. Alfredo Ratia, el gran barítono de la Compañía que dirige el dramaturgo D. Severino Reyes, demostró ser dignísimo hijo del gran actor D. Nemesio Ratia, honra del teatro contemporáneo. Pepe Suarez y Joaquin Gavino, así como también los Sres. Eusebio Constantino, Eusebio Gabriel y Gregorio L. Lopez, contribuyeron mucho al éxito alcanzado por el autor.

Y para terminar repitimos que Rivera ha triunfado en toda la línea, por lo que el público le llamó muchas veces para aplaudirle entruendosamente. A los muchos aplausos que tan querido compañero ha recibido, une el FREE PRESS el suyo, entusiasta y sincero.

(FREE PRESS, Junio 15, 1918.)

Parang Liham na Bukas

K. Deogracias A. Rosario (alias) Delio. Taliba, Maynila.

Kasamang Delio:—

Yamang ikaw ang nakikilala kong "revistero" nŕ TALIBA sa kanyang pitak nŕ mĝa Dulaan, ay minarapat kong sa iyo ibalita ang isang bagong naisip ni Pepe Rivera. Nĝuni't, bago iyan, ay ibig ko munang tumukoy nŕ ilang bagay. Naalaala kong ikaw na rin ang nakapuna ukol sa ginawang "recurso" nŕ ilan sa ating mĝa "autores" sa pagtatanghal nŕ mĝa dulang tanĝi sa marami nŕ mĝa *actores principales* at *secundarios*, ay napakarami pa rin ang mĝa "koro" na kung minsa'y "nakasisinok" sa panlasa nŕ mĝa nanonood. Napuna ko rin sa mĝa nakaraan mong lathala, na tumukoy ka sa mĝa dulang "iilan" ang kanyang mĝa "pesonaje" at sa pagtukoy mong ito ay nabanggit mo ang "Panibugho" ni Pepe Rivera, ang "Dalawang Hangal" ni Moneng Ilagan, at ang "Ana Maria" ni Nŕl Binoy Reyes.

Ako'y sumaiyo nŕ buong buo, sa iyong pagkukuro, na, upang makilala ang "habilidad" nŕ isang "autor" ay sa pagtatanghal nŕ isang dulang "iilan" ang mĝa taong gumagalaw, buháy ang mĝa tagpuan at busog sa kasariwaan nŕ isang diwang ibinubuhay o nilalayan. Sa tatlong katha nŕ mĝa beteranong mandudulang nabanggit ko na sa iyo, na kapwa ko napanood, ay masasabi ko sa iyong isang katanĝitanĝi. Kung ang mĝa isipan nŕ "tatlong haring iyan", (tawagin na nating Hari), nŕ ating dulaan, ay maging isipan nŕ marami nating mangangatha, ay hindi malayong maiaagapay na rin natin ang ating dulaan sa taas at indayog nŕ mĝa isipan at sa kasaysayan din naman nŕ mĝa mangangathang hinahanĝaan natin sa ibayo nŕ ating mĝa dagat.

Doon, sangayon sa ating mĝa nababasa, ay iilan sa maraming mananĝatha, ang natatanĝi hindi dahil sa kanilang katalinuhan, kundi sa mĝa katha nilang binubuo nŕ iilang "personaje" lamang, nĝuni't sa "iilang" yaon, ay nandoon na ang lahat. Anopa't nakayayari nŕ isang buhay na kinalalarawanang nŕ isang pangyayaring kung iisipin lamang, ay masasabing hindi magaganap kung "iilang katao" ang magsasagawa.

Nasabi ko ang ganyang malayang kurokuro, dahil sa nasaksihan ko, oo, Kasamang Delio, nasaksihan nŕ dalawa kung mata na ang mĝa kinatha nŕ tatlo nating "hari nŕ sariling dulaan" ay hindi na maihuhuli, maging sa layon, sa isipan, sa diwa at sa kabuuan man, nŕ mĝa nakatha nŕ mĝa nabanggit ko nang mandudulang taga ibang lupa.

Napaguusapan na rin lamang natin ang ukol sa mĝa dulaan, ay maibabalita ko sa iyong ipalilimbag daw yata ni Rivera ang kanyang dulang may isang yugto na pinamagatang "Cinematografo".

Ang dulang ito, ay napanood ko na sa unang pagtatanghal sa "Rizal", sa kapakinabanĝan nŕ kumatha. Pagkatapos kong mapanood, ay ako na rin sa sarili ang nagtanong:

—Ano ang aking napanood? Isang dula lamang kayang "pasampay-bakod"?

—Oh, hindi,—ang akin ding sagot. Tal mente, ay hindi isang dula lamang, manapa'y isang sinematograpong nanġunġusap at ang kanyang layuni'y bumaka sa masasamang hilig nġ ating mġa tao.

Ang "Cinematografo" ni Rivera, ay naglalayon nġ malalaking bagay na tumutukoy sa masamang hilig nġ marami sa ating mġa kapwa, na dahil sa malaking hilig sa bisyo, ay napapabayaang lahat nġ gawain sa sariling tahanan. Inilarawan din nġ kumatha, ang kasagwaan nġ ilang tanod o tagapaginġat nġ kapayapaan at tinuligsa ang kanilang kasagwaan sa paggamit nġ kanilang tungkulin. At hindi pa iyan. Sakali't ipalilimbag nġa nġ Kasamang Rivera ang katha niyang ito, (kahimanawari'y ipalimbag nġa sana), ay mababasa nġ madla na isa sa mġa tagpo ay maguusap ang dalawang magkaibigan sa harap nġ pintuan nġ isang Sine. Ibabalita nġ isa, na, may nalalaman siyang isang kakilalang naglihi sa isa sa mġa artista nġ isang pelikula at dahil doo'y ginabigabi ang pagpasok sa alin mang sineng pagtanghalan sa kanyang "favorito"; nagbuntis halos sa loob nġ sine, at nanġanak, oo, Kasamang Delio, nanġanak sa loob din nġ kamalig nġ isang sine, bagay na masasabing isang tunay na "barbaridad" na hindi makikita sa ibang bayan.

Páhiná 43

Ang anak nġ naglihi sa nasabing artista, ay naging isang pusakal na alagad nġ sinematograpo hanggang sa lumaki.

Inilarawan din ni Pepe sa kanyang dula ang ukol sa karaniwang napagkikita natin, na ang sine ang siyang ginagawang paraan sa pagtatanan nġ mġa anak na napakakasal nġ hindi pa oras. At isa pa, ang lalong kriminal, ay ang ukol sa mġa pagnanakawang parang itinuturo sa mġa nanonood. Ang bahaging ito, ay pinagukulan nġ autor nġ ilang "halibas" sa pamamagitan nġ paglalarawan nġ kasamaang ibinubunġa, lalo pa nġ napapanahon ang mġa *Zigomar* at mġa *Fantomas*.

Iyan, at mġa iba pang tagay na pawang "sakit nġ Sangkatauhan" ang kanyang binaka at kung tunay nġang ipalilimbag, ay inaasahan kong makatutulong nġ malaki sa pagpapaliwanag at pagbaka sa inaasal o maling hilig nġ marami sa atin.

Tanġi sa riyan, ay masasabi ko sa iyong ang pagpapalimbag na gagawin ni Rivera sa kanyang "Cinematografo", ay makatutulong din naman sa pagpapalaganap nġ Sariling Wika sa una, at sa panġalawa'y magkakapanahong mabasa nġ mġa tumatangkilik sa dulaang tagalog ang kanilang karaniwang nakikita't naririnig magbuhat sa esenario nġ isang dulaan. Mabasa, oo nġa, mabasa, at sa gayo'y mapagaralan nila't masuri ang kahalagahan nġ ating mġa dulaan na siyang tampok at karanġalang masasabi nġ Lahi ni Balagtas, na hindi man karapatdapat, ay kinabibilanġan natin.

Kung hindi lamang inaakala kong pahahaba ang liham na ito, at may isang gawain akong nakahahadlang sa akin, ay tutukuyin ko sana rito ang lahat nġ nalalaman ko ukol sa mġa katha ni Pepe Rivera. Gayon pa man, at sa maiikling salita ay tumukoy rin tayo nġ pasapyaw.

Páhiná 44

Napanood mo ang tatlo niyang dulang "Panibugho", "Mġa Binġe" at "Mġa pagkakataon," hindi ba?

Nġayon, sabihin mo sa akin kung ano ang iyong nilolooob.

Sa kanyang "Panibugho", tanġi sa nakatatawang pangyayari, ay nakatutulong din sa pagbibigay liwanag sa nalalabuang isipan nġ mag asawang (mġa asawang babae ang tinutukoy ko rito), pagdaka't magbubudhi na lamang at sukat, at hindi na sumasangguni sa kanyang tapat na puso, kung namamali siya o kung hindi, at pagdaka'y patatanġay sa simbuyo nġ magdarayang damdamin, ġHindi ba tunay? Ang kamaliang iyan, ay nagamot ni Rivera sa pagtatanghal nġ kanyang "Panibugho".

Sa kanyang "Mġa Binġe" ay nakuha rin namang naipakilala ang kadalubhasaan nġ kanyang panitik. Kanyang inilarawan nġ ganap na ganap ang konsekuensiang laging ibinubunġa nġ isang hindi pagkakaunawaan, at tanġi sa roo'y ginulo niya muna ang isip nġ nanonood, at nġ lito na, ay "pinaglamas" niya ang salitaan, nġuni't, pagkatapos, ay unti unting nagliliwanag hanggang sa niwakasan nġ isang "pagkakataong" hindi inaantay na mangyari na ipinagkapalad ng "isang hindi naghahanap" at "hindi nananadya". Nġayon kung sa dalawang obrang iyan, ay nakuha kong naipakilala sa iyo ang "kadiyaskihan" nġ ating Pepe, ay tignan naman natin ang kanyang walang kamatayang "Mġa Pagkakataon", na habang tumatanda ay lalong nagiging bata at na kahahalina sa puso nġ ating publiko.

Ano ang napuna mo sa "Mġa Pagkakataon"?

Sa "obrang" iyan, ay hindi pangkaraniwang talino ang pinuhunan ni Rivera nġ kanyang sulatin. At, *sobre todo*, ay ang pagkakalagay nġ pamagat. Nasabi ko tuloy na "kinasihan yata nġ Santong katutubo si Pepe", sa kanyang "Mġa Pagkakataon", o talagang *natama sa mabuting oras*.

Páhiná 45

Kalabisan pang ilarawan dito ang mġa "kuntil butil" nġ "obra". Sukat nang sabihin ko na sa "Mġa Pagkakataon", ay hindi dapat manood ang isang tao o mġa taong katatapos kumain lalo pa't busog, pagka't hindi malayong saktan nġ tiyan o kaya'y *maapendesitis*. Itatanong mo sa aking kung bakit? Saksi ka. Hindi ba't nġ mapanood natin, ay kaunti ka nang panġapusan nġ hininġa dahil sa katatawa, bakit at si Ballecer pa naman ang nag-Kosme? Hindi ba't sinabi mo pang, "ang lalong matimpiin, ang lalong pihikan, "at ang lalo pa mang walang kibo kahima't banal o simenarista pa siya ay tatawa, at tatawa pag napanood ang "Mġa Pagkakataon"?

Tanġi sa riya'y nagtuturo din naman sa isang magulang na ayaw pabayaang ang hilig nġ isang anak lalo pa't sa gawang pagaasawa.

Dahil sa m̃ga naipahayag kong iyan, ay inaasahan kong sa pagpapalimbag ni Pepe ñg nanyang "Cinemetografo", ay lalong mapatutunayan ñg madla kung tama o kung hindi ang aking m̃ga daglian pagkukuro hinggil sa kakayahan at sa "habilidad" ni Pepe Maria Rivera sa gawang pagsulat.

Samantala'y magutos. Kumusta sa Katotong Crispin.

Remigio Mat. Castro.
Kalihim ng ILAW at PANITIK.

Marso, 15 ñg 1920.

A beneficio de los incendiados de Cavite, la "Compañia Ilagan" dió una función en el Teatro "Zorilla", en la noche del 6 de Mayo, representandose tres obras de un acto de José Maria Rivera. Pepe es un creador de tipos y se reveló en "Opereta", haciendo mover en escena a dos tipos pueblerinos, uno del pasado, ignorante, socarrón y desconfiado y otro del dia, aunque con reminiscencias del de antaño, pero con más desparpajo, con más perspicacia.

Páhiná 46

Rivera al hacer mover en escena a esos tipos, a mas de ir dandolos a conocer, pintando sus defectos para ser corregidos, regocija al espectador con graciosas escenas.

En el escenario, este joven autor, completa la pintura haciendo hablar a los muñecos en su dejo y estilo peculiares de la region correspondiente. En esto, el autor tuvo un éxito completo, como tambien en la presentacion de otro tipo popular, un cantante que fue tambien caricaturizado de un modo acabado.

¡Bien por Rivera!

Alitaptap.

CONFETTI, 16 de Mayo de 1920

FABRICA
DE
EXTRACTO DE MALTA
(anemia, convalecencia debilidad)

CEREVISINA
(acné, eczema, forunculosis, herpes, psoriasis, urticaria)

CERVEZAS
de Gusto Exquisito:
Rizal--Negra
Pilsen--Stout--Maltina
Gold Ribbon--Doble Bock

CERVEZA

SAN MIGUEL
AVILES 104-132, MANILA TELEFÓNOS 900-1260

LOS RETRATOS

*Por lo mismo que son el recuerdo de las cosas y las personas, deben ser ampliadas y expuestas en sitios de honor.
Entonces la vision sera mas aproximada a la realidad y el recuerdo mas viviente en la memoria del que las posee.
Nuestras ampliaciones hablan por si solas en claridad y perfeccion.
Ordénalas y se conseguirán.*

12 x 18 - P 3.00 16 x 24 - P 7.00 24 x 36 - P 18.00
Sepa o iluminacion 50 o/a mas
Los encargos seran depositados al Postmaster dentro de diez dias de nuestra recepcion del original, libre de porte

E.S.C.R.I.B.A. A
THE NEW PHOTO ENLARGEMENT Co.
Box 600, Manila, Islas Filipinas.

Quiere Vd. tener los mas hermosos y elegantes sombreros de ultima moda?

Acuda ahora mismo a la mejor sombreria de Tondo, a la

“BAGONG SILANG”

DE

SIMPLICIO DIAZ

Que vende toda clase de sombreros del Pais y confecciona los mejores Sebastopol.

SIMPLICIO DIAZ es el mejor blanqueador de sombreros del Pais.

Buscad su sombrereria “Bagong Silang”
En la Calle Ylaya, No. 822, Tondo, Manila.

Grocerias

No las hay mas buenas y baratas en ninguna parte. Carnes y pescados en conserva.—Frutas en su jugo.—Acharas y Condimentos.—Leche de todas clases.—Harina Malteada para invalidos y niños.—Patatas y Garbanzos.—Cebollas y Habichuelas.—Frutas frescas.—Vinos y Licores etc., etc.

Economise cualquier gasto de transporte.

SERVICIO A DOMICILIO

THE EXPRESS SALES COMPANY

Tel. Box 388
75 San Rafael, Plaza del Carmen
SAMPALOC, MANILA

Basahin ninyo ito!

HINDI lamang sa larangan ng panunulat nakikilala si

FELIPE E. JOSÉ

SIYA, bukod sa isang makatang mananalo sa di kakaunting timpalak panitik, ay kilala din sa pagkamangangalakal.

AT, ang tagumpay niya'y sumapit hanggang sa pangyayaring, sa isang mahigpit na pagsusulit sa pagka **OPTOMETRA** ay kinamtan niya ang pinakamalaking **PROMEDIO**.

NA siyang lalo pang ikinapabantog ng kaniyang sagisag na:

PILIPO MALAYO

KUNG ang inyo ngeng mga mata'y nanglalabo ay huwag na hindi ninyo pagsadyain ang kaniyang balitang **GABINETE** na may pamagat na:

PILIPO MALAYO OPTICAL

sa bayan ng **Bautista, Pangasinan.**

Huwag ninyong limutin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CINEMATOGRAFO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™

electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.